

Sinds september 2003 ontvang ik eerstejaars studenten sociale geografie & planologie met muziek. Het eerste college gaat over het vakgebied van de culturele geografie: over de begrippen cultuur en geografie, over actoren met verschillende culturele ideeën, machtsverhoudingen en de neerslag daarvan in de ruimte. De muziek die ik daarbij gebruik is van de Wolfe Tones.

De culturele geografie van de Wolfe Tones

Ik kende de Wolfe Tones van een fietsvakantie in Ierland, in de zomer van 1994. We fietsten toen in het zuidwesten van Ierland, vanuit Cork langs de kust naar het toeristische Killarney en terug naar Cork. Onderweg ontmoetten we een paar lotgenoten, die vertelden dat ze in Killarney naar een concert van de Wolfe Tones waren geweest; een bijzondere ervaring. Terug in Cork bleek de band daar die avond een concert te geven. Wij er dus heen. Inderdaad: een belevenis.

De band was energiek, de zaal heet, het publiek zong uit volle borst mee, en de muziek was ok.

Maar wat me het meest trof was de *dresscode*. Ruwweg een derde van het publiek was gekleed zoals wij; dat waren de andere toeristen. Ook een derde droeg het prachtige voetbalshirt van Celtic, met de groen-witte horizontale banen.

De rest droeg een T-shirt met de beeltenis van Gerry Adams, de leider van Sinn Féin, de

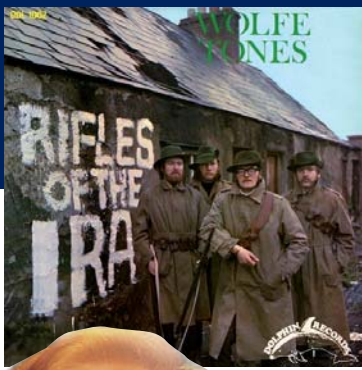
politieke tak van de terreurorganisatie IRA. Vijftien jaar geleden was dat nog zoiets als gekleed gaan met het hoofd van Osama Bin Laden op je shirt. Om ons heen werd dus iemand als held aangeduid, die jij kent als medeverantwoordelijk voor de dood van honderden onschuldige burgers en politiemensen.

Thuis probeerde ik wat meer over de Wolfe Tones te weten te komen. Internet stond nog in de kinderschoenen, Google was er nog lang niet, maar ik slaagde erin een cd te kopen en wat meer over de Wolfe Tones te vinden.

De groep is genoemd naar de Ierse vrijheidsstrijder Theobald Wolfe Tone. Deze vocht in de 18de eeuw tegen de onderdrukking door de Engelsen, die Ierland gekoloniseerd hadden. Opvallend is dat Wolfe Tone een protestant was. Onder invloed van de Franse revolutie zocht hij samenwerking met de rooms-katholieken om te komen tot een vrije republiek Ierland waarin de religieuze overtuiging van de inwoners niet uitmaakte. Hij overtuigde de medeoprichters van de United Irishmen Society ervan dat alleen een gewapende opstand tegen de Engelsen tot dat resultaat kon leiden. Na twee mislukte invasies, eenmaal gesteund door een Franse vloot en eenmaal door een Nederlandse, die in de slag bij Kamperduin echter door de Engelsen verslagen werd, overlegde hij meermaals met Napoleon. Die had echter meer belangstelling voor Egypte. De opstand die Wolfe Tone in 1798 leidde was dan ook te klein om de Engelsen echt pijn te doen. Hij werd gevangene

De Wolfe Tones in Harrigan's Pub in Sea Girt. Een deel van het publiek draagt shirts van de Celtic als uiting van hun Iers-republikeinse sympathieën.

Geen jonge revolutionairen, maar toch zijn Brian Warfield (rechts), Noel Nagle (links) en Tommy Byrne (midden) niet alleen 's werelds populairste Ierse folkmuzikanten, ze zijn ook de stem van een ieder met Iers-republikeinse sympathieën.

genomen en ter dood veroordeeld, maar stierf voortijdig aan een schotwond. Zijn graf in Bodenstown, County Kildare, is sinds eind 19de eeuw een plek van samenkomst voor Ierse republikeinen. In 1934 vond er een triest incident plaats: de katholieke ordedienst van de IRA verhinderde protestantse republikeinen om aan de samenkomst deel te nemen. De IRA leek daarmee het alleenrecht op de held Wolfe Tone te claimen voor katholieken, terwijl Tone nota bene protestants was.

Onder het publiek van de Wolfe Tones zijn veel mensen met IRA-leider Gerry Adams als held op hun T-shirt.

In 1963, ik was toen een half jaar oud, richtten de broers Brian en Derek Warfield en hun buurjongen Noel Nagle in een voorstadje van Dublin een muziekgroep op die Ierse volksmuziek ging spelen, gewoon voor de lol. In Killarney, na wat biertjes, begonnen ze midden in de nacht op straat te zingen. Er verzamelde zich wat publiek waaronder een Canadees die een tv-documentaire maakte over Ierland. Hij vroeg ze een dag later nog eens op te treden met de camera's erbij. Zo ontstond op toevallige wijze een 'echte' band. Al snel kwam Tommy Byrne erbij en in 1964 werden ze professional. Ze noemden zich de Wolfe Tones. 'The name seemed to fit into place from the start, we all nurtured a strong sense of national pride and identity', aldus Brian Warfield op de officiële website van de groep.

Vanaf het begin vormden traditionele Ierse liederen en *rebel songs* een belangrijk deel van het repertoire. De laatste zijn interessant omdat ze een traditie belichamen die steeds weer nieuw leven ingeblazen wordt. Ook buiten Ierland en bij niet-Ieren wekken ze fascinatie op. De Ierse geograaf Mark Boyle heeft daar verslag van gedaan in *Celtic geographies; old cultures, new times*. Boyle's hoofdstuk heet 'Edifying the rebellious Gael; uses of memories of Ireland's troubled past among the West of Scotland's Irish Catholic diaspora'. Hij beschrijft daarin dat in de jaren tachtig in Glasgow nauwelijks Ierse groepen optraden met rebel songs, met uitzondering van de Wolfe Tones. 'Since then, however, there has grown a vigorous scene consisting of a range of both Irish visiting and Scottish based bands'. Boyle beschrijft de muziekscene die daarna tot bloei kwam, met behulp van de theorie van de *lieu de mémoire*, de herinneringsplek. Deze brengt het verleden en het historische verhaal (*narrative*) daarover in de geografie.

De Wolfe Tones scheppen zo'n lieu de mémoire. *The Irish Independent* van 22 februari 1988 doet verslag van een optreden in Glasgow. Zo'n vijftig politieagenten houden de wacht buiten. Een dag eerder heeft 'The old firm' plaatsgevonden, de voetbalwedstrijd tussen het protestantse Glasgow Rangers en het katholieke Celtic. Celtic heeft gewonnen. Iedereen in de zaal draagt het groen-witte tenue van Celtic. Net als in Cork niet om te laten zien dat dit hun favoriete voetbalclub is, maar om de Iers-republikeinse voorkeur te

Ierse vrijheidsstrijder en naamgever van de band: Theobald Wolfe Tone (1763-1798)

tonen. De Wolfe Tones voeden de behoefte aan meer symboliek: 'A quieter song now about Joe McDonnell who died on hunger strike. The thousands listen in rapt attention and as Tommy sings out the names of those who died, there is applause after each name. ... McCreesh and Hughes and O'Hara and the loudest clap of all for Bobby Sands. When the song is over, as if on cue and obviously an echo of their party piece at Parkhead [de bijnaam van het voetbalstadion van Celtic, P.G.] when they cheer their beloved Celtic, the entire crowd sings back the Ballad of Bobby Sands.'

Die naam ken ik nog uit mijn jeugd. In 1981 ging een aantal door de Britten gevangen genomen IRA-activisten in hongerstaking in de Maze-gevangenis bij Belfast. Bobby Sands was hun voorman. Hij was toen 26 jaar oud. Ikzelf was 18 en aankomend student sociale geografie. De hongerstakers wilden zo de status van politieke gevangene (of zelfs krijgsgevangene) krijgen. Dat zou bepaalde rechten geven, zoals de vrijheid geen gevangenskleding te hoeven dragen. De Britse regering, onder leiding van *hardline* conservatief Margaret Thatcher, wilde daar niet van weten en bleef hen behandelen als gewone misdadigers. Bobby Sands begon zijn hongerstaking op 1 maart 1981; de anderen zouden met tussenpozen volgen om langdurige media-aandacht af te dwingen. Sands stierf na 66 dagen zonder voedsel. Honderdduizend mensen bezochten zijn begrafenis. Tussen

Muurschildering van Bobby Sands, de 26-jarige hongerstaker die in 1981 overleed en uitgroeide tot een symbool van de republikeinse strijd in Noord-Ierland.

Het claimen van ruimte met symbolen die de culturele waarden van de groep uitdragen, daarover gaat culturele geografie

mei en oktober 1981 overleden negen andere hongerstakers, van 23 tot 30 jaar oud. Als laatste stierf op 20 augustus Mickey Devine, 27 jaar. Dit maakte op mij als eerstejaars student een enorme indruk.

Sands werd een symbool voor de republikeinse strijd in Noord-Ierland. Het kortetermijneffect van zijn dood was een toename in het geweld van beide kanten en een stijging in de rekrutering van paramilitairen. Maar het toonde ook dat er echt iets aan de hand was met de politieke en sociaal-economische situatie van de katholieken in Noord-Ierland.

Celtic en de Wolfe Tones waren al symbolen voor de katholieke onvrede over de situatie; Bobby Sands werd ook geadopteerd als held. Illustratief is een geïmproviseerde zuil die ik tegenkwam in Derry (voor de katholieken)/Londonderry (voor de protestanten). Daarop van boven naar beneden de afkorting R.I.R.A, ofwel *real IRA*. Dat is de militante afsplitsing van de IRA die de gewapende strijd voortzette toen de IRA besloot dat het tijd was voor onderhandelingen.

Daaronder de vlaggen van de Ierse Republiek en van Ulster. Daar weer onder de aanduiding Celtic, het jaartal 1981 en de *Roll of Honour* met de namen van de tien slachtoffers van de hongerstaking en de paramilitaire organisatie waartoe ze behoorden, hun sterfdatum en het aantal dagen dat ze hun hongerstaking volhielden.

Ik toon deze zuil altijd in het eerstejaarscollege om het cultuurmodel van Hofstede toe te lichten. De kern van dat model zijn culturele waarden. Cultuur gaat uiteindelijk,

fundamenteel, over de vraag wat we vinden van de wereld. Wat is goed en fout, belangrijk en onbelangrijk, mooi en lelijk. Maar die diep gevoelde waarden zijn moeilijk onder woorden te brengen. Daarvoor gebruiken we volgens Hofstede 'praktijken'. Drie van die praktijken noemt hij expliciet in zijn model: helden, rituelen en symbolen. Bobby Sands en de spelers van Celtic als helden, de vlaggen, de jaartallen en de naam Celtic als symbolen communiceren op deze paal de culturele waarden van militante katholieken in Noord-Ierland. En de paal als geheel dient als symbool om aan te geven dat op de betreffende locatie deze waarden 'op hun plaats zijn'.

Geïmproviseerde heldenzuil in Derry/Londonderry.

Het claimen van ruimte door middel van symbolen die de culturele waarden van de betreffende groepen uitdragen, dat is waar culturele geografie over gaat.

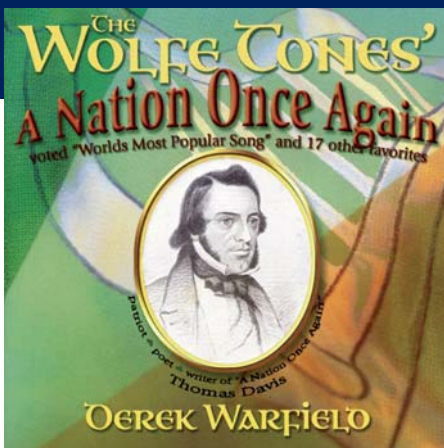
Strijd om lied

Geleidelijk zijn de Wolfe Tones nu ondergedoken in mijn verhaal. Maar in 2002 doken ze plotseling weer op. De aanleiding kwam verrassend genoeg uit het *British Empire*. De BBC World Service, die oorspronkelijk de Engelse boodschap moest verkondigen tot in de verste uithoeken van het 'Rijk waar de zon nooit ondergaat', vierde haar 70-jarige bestaan. Ter gelegenheid daarvan begon een wereldwijde verkiezing van de meest favoriete song aller tijden. De verkiezing kwam bescheiden op gang, maar zodra de tussenstanden bekend werden, begon er een soort regionale wedloop. Verschillende delen van de wereld 'adopteerden' liederen die de eer van het gebied hoog hielden. India en Pakistan begonnen zoals altijd hun eigen wedstrijd. Vanuit India werd massaal gestemd op de patriottische Hindi song *Van de Mataram*, op tekst van de dichter Bankim Chandra Chatterji. Pakistan zette daar *Dil Dil Pakistan* van Vital Signs tegenover, ook wel het popvolkslied van Pakistan genoemd. Sri Lanka hield het bij een interne strijd, met een Tamil Tijger strijdlid op nummer 5. Irak wist, ongetwijfeld als stil protest tegen Saddam Hussein, Kazem Al-Saher op nummer 6 te krijgen. In de top-10 kwamen uiteindelijk maar twee westerse songs, Queen met zijn *Bohemian Rhapsody* op nummer 10 en, geloof het of niet, Cher met het nummer *Believe* op nummer 8.

En op nummer 1? Inderdaad, de Wolfe Tones met het veelzeggende nummer *A Nation Once Again*. Dit is een traditioneel lied, dat de Ierse vrijheidsstrijder Thomas Osborne Davis halverwege de 19de eeuw schreef. Davis was de medeoprichter van een beweging die pleitte voor de onafhankelijkheid van Ierland.

A Nation once again,
A Nation once again,
And Ireland, long a province, be
A Nation once again!

Vreemd genoeg was ook Davis, net als Theobald Wolfe Tone, protestants. Waar Tone het fundament legde voor het idee van een Ierse

Cd-cover van het winnende lied *A Nation Once Again*, geschreven door de Ierse vrijheidsstrijder Thomas Osborne Davis en vertolkt door de Wolfe Tones.

natie, gebaseerd op het gevoel Iers te zijn, was Davis degene die dat idee populariseerde. Hij richtte de krant *The Nation* op, waarin hij zijn boodschap kwijt kon. Dit past precies bij de ideeën van Benedict Anderson, met zijn definitie van de natie als een *imagined community*. Anderson wijst erop dat in de 19de eeuw het nationalisme opkomt, ruimtelijk uitgedrukt in de natiestaat. Belangrijke instrumenten daarin zijn het onderwijs in aardrijkskunde en vaderlandse geschiedenis, de eenheidstaal, het volkslied en de massamedia. Voor Davis was alleen het laatste instrument direct beschikbaar. De controle over de andere instrumenten lag natuurlijk bij de Engelsen. Een officieel volkslied kon Davis niet proclameren, maar een officieus wel! Dat werd *A Nation Once Again*.

De Wolfe Tones zetten het nummer in 1972 op de plaat en leren van over de hele wereld stemden het dertig jaar later naar de eerste plaats van de verkiezing die de (voormalige) spreekbuis van het Britse imperialisme had uitgeschreven. Soms moet je even wachten op je wraak, maar daar smaakt hij des te zoeter door. •

Bronnen

- Harvey, D.C., R. Jones, N. McNroy & C. Milligan 2002. *Celtic Geographies; Old Cultures, New Times*. Routledge, London/New York.
- www.wolfe-tonesofficialsite.com/listen.htm: website van de Wolfe Tones; hier vind je twee songs om legaal te downloaden; bovendien vanwege de verkiezing van Barack Obama, de song *This is the Day*, geïnspireerd op de 'I had a Dream'-speech van Martin Luther King.
- www.irishhungerstrike.com: over Bobby Sands en de andere hongerstakers.
- www.bbc.co.uk/worldservice/us/features/topten/: website van de BBC World Service Poll.

Een eerdere versie van dit artikel verscheen in het Groningse faculteitsblad *Girugten*, www.girugten.nl